

CZU: 159.94:373.3-057.874

[https://doi.org/10.59295/sum5\(165\)2023_15](https://doi.org/10.59295/sum5(165)2023_15)

INTELIGENȚA EMOTIONALĂ ȘI IMPACTUL EI ASUPRA DEZVOLTĂRII PERSONALITĂȚII ELEVULUI DE VÂRSTĂ ȘCOLARĂ MICĂ

*Olguța SANDALĂ**Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău*

Cercetarea evocă importanța inteligenței emoționale și impactul asupra dezvoltării personalității elevului de vârstă școlară mică. Schimbările sociale rapide, presiunile cuceririlor științifice și amplificarea problematicii globale a lumii contemporane furnizează permanent provocări educației și noi oportunități de dezvoltare a dimensiunilor personalității umane. Un coeficient sporit de inteligență emoțională asigură integrarea de succes, cu minim de conflicte inter- și intrapersonale. Eficiența școlarului mic este determinată nu doar de coeficientul de inteligență (capacitatea de asimilare a cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor), dar și de anumite trăsături de personalitate, deoarece trăind într-o societate în continuă schimbare, elevul va trebui să se orienteze și să se integreze în mediul școlar prin competențe de comunicare și competențe emoționale.

Cuvinte-cheie: *personalitatea elevului, emoționalitate.*

EMOTIONAL INTELLIGENCE AND ITS IMPACT ON THE PERSONALITY DEVELOPMENT OF EARLY SCHOOL-AGE STUDENTS

The research evokes the importance of emotionality and its impact on the personality development of the young school-aged student. Rapid social changes, the pressures of scientific conquests and the amplification of the global problems of the contemporary world permanently provide challenges to education and new opportunities to develop the dimensions of human personality. An increased quotient of emotional intelligence ensures successful integration, with a minimum of inter- and intrapersonal conflicts. The efficiency of the young schoolboy is determined not only by the intelligence quotient (the ability to assimilate knowledge, skills and abilities), but also by certain personality traits, because living in a constantly changing society, the student will have to orient himself and integrate into the school environment through communication skills and emotional skills.

Keywords: *pupil's personality, emotionality.*

Introducere

Exigențele de calitate a sec. XXI solicită formarea unor generații de elevi echilibrați emoțional, armonios dezvoltați, purtători ai valorilor autentice durabile, ai modelelor sociale competitive, ai stilurilor și atitudinilor comportamentale civilizate. Tendința la scară mondială a generației actuale de copii este de a avea mai multe probleme emoționale decât în trecut: sunt mai singuri și mai deprimați, mai furioși și mai nestăpâniți, mai emotivi și mai înclinați să se îngrijoreze din orice, mai impulsivi și mai agresivi. Astfel, pentru a rezista și a face față tuturor provocărilor, cele mai semnificative și relevante preponderente în acest sens devin cele orientate spre stabilitatea trăirilor afective, echilibrul emoțional, priceperea de a relaționa, a coopera, a înțelege și gestiona corect emoțiile proprii și ale celor din jur. Conștientizând acestea, tot mai des relevăm importanța emoțiilor și a stărilor afective în sprijinirea controlului asupra situațiilor social dificile, inducând la un comportament corect, garantând un nivel normal de socializare și integrare morală, stimulând motivația comunicării interpersonale active.

Emoțiile constituie estimări sau raționamente pe care oamenii le fac asupra lumii, implicând o evaluare din partea subiectului cu privire la semnificația unui eveniment sau a unei circumstanțe.

Activitatea cadrului didactic pretinde de la elevi o dezvoltare optimă sub raport socio-afectiv cu posedarea unor competențe emoționale productive, care le-ar asigura un comportament echilibrat, motivat, orientat valoric, constructiv, sociabil. În mare măsură valoarea calității și reușita în activitatea educațională este asigurată de prezența și nivelul dezvoltării celor două tipuri de competențe: *intelectuale și emoționale*. Competențele de ordin intelectual sunt determinate de inteligența academică, cognitivă sau generală (IQ), iar competențele de ordin emoțional au la bază inteligența emoțională (IE).

Noi, adulții, părinții și educatorii, avem datoria să îi pregătim pe pentru viață. O soluție ar fi o nouă viziune în privința a ceea ce pot face școlile, pentru a forma complet elevii, punându-le la treabă atât mintea, cât și sufletul. Încărcătura mare de sarcini și de impresii, oboseala atât cea fizică, cât și cea nervoasă pot influența negativ cursul atenției. De asemenea, ascultarea pasivă la lecții, fără o participare personală (desen, calcul, citit, construcții, repovestire) generează plictiseală și duc, implicit, la neatenție. Starea nu prea bună a sănătății, ca și anumite trăsături tipologice și temperamentale, cum ar fi, de exemplu, inerția prea mare a proceselor nervoase, pot lipsi atenția copilului de suplețea și flexibilitatea necesare comutării de la o solicitare la alta.

Conform opiniei M. Cojocaru-Boroșan – „*Inteligența emoțională reprezintă, de fapt, o metacapacitate, de care depind maniera și eficiența cu care un subiect folosește atât inteligența cognitivă (IQ), cât și alte capacități*” [4, p. 57].

Emoțiile constituie factori care ne influențează cel mai mult modul în care reacționăm, luăm decizii, ne raportăm la propriul sistem de valori și, nu în ultimul rând, comunicăm cu ceilalți.

Educatorul modern trebuie să manifeste responsabilitate *versus* relațiile pe care le cumulează în activitatea sa (organizator și animator), să fie persoană-resursă (expert și metodolog), cercetător (coordonator și experimentalist), tehnician (realizator și utilizator), evaluator (consultant și controlor) (*Andre de Peretti, 2000*); expert al procesului de predare – învățare; agent motivator, ce declanșează și menține interesul elevului pentru activitatea de învățare; lider al clasei de elevi; consilier pentru elevi; model pentru elevi; profesionist reflexiv; manager al clasei de elevi (*I. Nicola, 2006*). *I. Cerghit (2002)* completează acest șir cu rolurile de: planificator, organizator, conducător și stimulator al elevilor, controlor și factor de decizie, orientator în învățare, proiectator al actului didactic, inovator al educației [3, p. 31].

Inteligența emoțională se concentrează pe înțelegerea emoțiilor cuiva, pe învățarea să se stăpânească pe sine și pe utilizarea acestor cunoștințe pentru a-și ghida comportamentul.

Într-adevăr, Mayer și Salovey (1997) au definit inteligența emoțională ca: „capacitatea de a percepe emoții, de a accesa și de a genera emoții, astfel încât să ajute gândirea, să înțeleagă emoțiile și cunoștințele emoționale și de a regla emoțiile în mod reflectiv, astfel încât să promoveze creșterea emoțională și intelectuală” [2].

Unul dintre cele mai importante obiective pentru orice persoană este să mențină cele mai bune relații posibile cu oamenii din jurul său. Inteligența emoțională ne ajută să putem oferi celor din jurul nostru informații adecvate despre starea noastră psihologică. Pentru a gestiona starea emoțională a celorlalți, este necesar mai întâi să gestionezi bine propriile stări emoționale. Persoanele inteligente din punct de vedere emoțional nu sunt doar abile în a-și percepe, înțelege și gestiona propriile emoții, ci sunt și capabile să extrapoleze aceste abilități la emoțiile altora. În acest sens, inteligența emoțională joacă un rol de bază în stabilirea, menținerea și menținerea unor relații interpersonale de calitate. Unele studii au găsit date empirice care susțin relația dintre inteligența emoțională și relațiile interpersonale adecvate [4, p. 315].

Emoțiile se definesc ca stări afective, de scurtă durată, care traduc un specific al relațiilor sau o situație, deci au un caracter situațional (A. Cosmovici). Emoțiile pot fi declanșate de o împrejurare reală sau de una imagină (gândul că mereu cineva te urmărește poate speria o persoană să nu mai umble în plină noapte singură pe drum). Intensitatea lor e foarte variată: poate fi vagă, mijlocie, dar și foarte mare, zguduind întregul organism [5, p. 56].

De aici și dihotomia clasică: emoții tonice care sporesc activitatea, măresc forța și energia persoanei, și emoții astenice, care diminuează energia și activismul persoanei. Această polaritate rezultă din corespondența, respectiv discordanța dintre nevoile, convingerile, obișnuințele individului și situațiile sau evenimentele vieții [8, p. 40].

Se poate spune că în momentele hotărâtoare pentru existența sau viitorul nostru, atunci când trebuie să ne modelăm hotărârile și acțiunile, sentimentele noastre contează uneori mai mult decât gândurile, rațiunea... Cu alte cuvinte, inteligența emoțională primează în fața rațiunii pure, academice.

Perioada dintre intrarea copilului în școală și terminarea ciclului claselor primare este numită cea a elevului mic și are următoarele limite de vârstă: 6/7 ani - 10/11 ani. Adesea este descrisă fie ca un fel de sfârșit al copilăriei, fie cu particularități de vârstă asemănătoare cu cele preșcolare, sau ca etapă de debut primar al adolescenței, fie în fine ca etapă distinctă a copilăriei (U. Șchiopu, E. Verza, 1995). Către sfârșitul copilăriei

preșcolare în organismul și psihicul copilului au loc schimbări esențiale care permit instruirea lui în școală.

Perioada școlară mică prezintă caracteristici importante și progrese în dezvoltarea psihică, din cauză că procesul învățării se conștientizează ca atare. Copilul este intens solicitat de instituția școlară care pentru acest nivel de dezvoltare psihică este obligatorie, învățarea devine tipul fundamental de activitate. Activitatea școlară va solicita intens activitatea intelectuală. Procesul de însușire gradată de cunoștințe cuprinse în programele școlii primare va determina organizarea și dezvoltarea strategiilor de învățare, conștientizarea rolului atenției și repetării și formarea deprinderilor de scris-citit și calcul la copil. Învățarea și alfabetizarea este o condiție majoră implicată în viața de fiecare zi a copilului după 6 ani. Această condiție nouă de existență acționează profund asupra personalității copilului [6, p. 69].

Spre sfârșitul vârstei preșcolare și la începutul vârstei școlare mici are loc trecerea de la comportarea involuntară la reglajul ei voluntar. Voința preșcolarului, dezvoltată în joc, își lasă amprenta asupra tuturor proceselor cognitive, asupra întregii activități a elevului mic. Atenția ca o condiție necesară a evaluării cu succes a proceselor de cunoaștere, este încă involuntară și instabilă în marea majoritate a cazurilor, are un volum redus, concentrarea este superficială și include de obicei 1-2 obiecte. Caracterul involuntar al atenției se manifestă și atunci, când copiii de 6/7 ani sunt atrași de momentele impresionante, dar neesențiale. Totodată, în cadrul acestor particularități ale atenției la această vârstă apar și germeni ai atenției voluntare, care sunt bine observați în caracterul evoluării altui proces psihic și anume percepția. Ea începe să aibă un caracter analitic; pe baza activității de cercetare și orientare. Elevul de 6 - 8 ani este capabil să dezmembreze unele părți componente ale obiectelor. În ceea ce privește memoria, la copiii din clasa întâi sunt bine dezvoltate memoria intuitiv-plastică și involuntară. Fixarea și consolidarea informației are loc pe calea memoriei mecanice [1].

La această vârstă e bine dezvoltată imaginația. Ea stă la baza gândirii concret-imaginative, care în momentele dificile este înlocuită cu cea concret-acțională: atunci când copilul întâlnește greutăți la numărarea obiectelor închipuite, el recurge la numărarea obiectelor reale. Deseori în acest scop sunt utilizate degetele. Dintre operațiile gândirii se evidențiază prin nivelul său de dezvoltare analiza. Celelalte operații ale gândirii - sinteza, comparația, generalizarea, abstractizarea sunt mai slab dezvoltate. Pentru această perioadă este caracteristică și „centralizarea gândirii” - un fenomen ce se manifestă prin faptul că elevul mic percepe totul pornind de la poziția ocupată de el în spațiu: copilul arată corect mâna sa dreaptă și stângă, dar face acest lucru incorect la omul ce stă în fața sa. În paralel cu gândirea și cu celelalte procese cognitive, spre finele vârstei preșcolare la copii se dezvoltă limbajul. Copilul ce vine la școală are un vocabular de 3 000 - 3 500 de cuvinte. În această vârstă predomină vorbirea dialogată asupra celei monologate. Poate fi observat și limbajul egocentric (copilul vorbește cu sine, își comentează acțiunile). Limbajul egocentric este, în opinia lui L. Vîgostki, un fel de gândire exteriorizată, care îl ajută pe elev să-și conștientizeze acțiunile sale, să le regleze, să alcătuiască planul acțiunilor sale (L. Vîgotski, 1982) [3].

Învățătorul claselor primare trebuie să țină minte că primul sunet adună la școală nu numai un grup de indivizi ci, totodată, un grup de personalități, care au de acum o experiență de viață de 6/7 ani, pe parcursul cărora le-au fost formate anumite trăsături, orientări valorice, motive și trebuințe. În orientarea personalității elevului mic predomină, desigur, motive înguste, personale, dar paralel cu ele apar și cele sociale: „vreau” e înlocuit de mai multe ori cu „trebuie”, iar aceasta duce la dezvoltarea sentimentului datoriei și simțului răspunderii. Autoaprecierea se bazează mai mult pe aprecierile adulților, decât pe cele proprii. Se observă o anumită lipsă de obiectivitate la autoapreciere, ceea ce se manifestă în critica colegilor și lauda de sine, în evidențierea greșelilor semenilor și neobservarea propriilor insuccese, în subaprecierea colegilor și supraaprecierea propriei persoane. Dar trebuința acută de a comunica cu semenii îi face pe elevii mici să fie sociabili, empatici, deși în relațiile cu colegii de clasă mai continuă să coexiste acțiuni voluntare și impulsive, determinate de emoțiile puternice și greu stăpânite [7].

Dezvoltarea competențelor emoționale este de o mare actualitate și școala trebuie să-și arate deschiderea față de această problemă. Lecțiile emoționale învățate în copilărie, acasă și la școală, ne facilitează adaptarea, respectiv inadaptarea la fundamentele inteligenței emoționale [4, p. 55].

Noua situație socială și activitatea de învățare pun în fața fostului preșcolar sarcini foarte mari. El trebuie să fie bine organizat, să depună zilnic eforturi volitive și intelectuale. Elevul mic tot mai des e dator să

facă ceea ce trebuie și nu ceea ce dorește. El trebuie să fie atent, să memoreze, să analizeze, să compare, să facă generalizări. Toate aceste cerințe vin în contradicție cu capacitățile și posibilitățile copilului. Anume aceste contradicții au un rol pozitiv foarte mare — ele devin forța motrice a dezvoltării psihice și formării personalității elevului mic [8].

Copiii care intră în prima clasă a sistemului de învățământ românesc au vârste de 6/7 ani, vârsta obligatorie de intrare în școlaritate fiind aceea de 6 ani. În prezent, în clasa pregătitoare se înscriu atât copiii care nu împlinesc încă 6 ani, dar părinții și chiar ei decid să meargă la școală, deoarece ating pragul maturității școlare după parcurgerea mai multor ani de grădiniță, precum și copiii care, neavând 6 ani împliniți la începutul anului școlar anterior, se înscriu la școală în anul următor, când au aproape 7 ani. De aceea, se poate trage concluzia că, într-o clasă pregătitoare oarecare, la debutul școlarității, sunt două categorii de elevi: unii care au vârsta cronologică mai apropiată de cea de 6 ani și unii care au vârsta mai apropiată de 7 ani. Se constată că, între cele două categorii de copii, există diferențe evidente în ceea ce privește durata adaptării la viața și activitatea școlară, dificultățile pe care le întâmpină în adaptare, rezistența la efort fizic și intelectual, gradul de receptivitate, concentrarea atenției etc. Pe parcurs, totuși, aceste diferențe dispar și copiii mai mici ca vârstă fac față cerințelor școlare cu ușurință [9].

Indiferent din ce categorie fac parte, elevii clasei pregătitoare se încadrează, ca nivel de dezvoltare psihică, în stadiul al IV-lea, stadiul copilului școlar. La nivelul acestui stadiu, ei se încadrează în primul substadiu, acela al școlarului mic (6/7-10/11 ani). Începutul vieții școlare este, în același timp, începutul unei activități de învățare, care îi cere copilului nu numai un efort intelectual considerabil, ci și o mare rezistență fizică.

Depistarea și demarcarea stadiilor dezvoltării psihice au o mare importanță pentru cunoașterea aprofundată a profilului psihic aparținând celor cuprinși în limitele stadiului respectiv, caracteristicile lor psihice comune purtând denumirea de particularități de vârstă. În stabilirea stadiilor dezvoltării psihice, se pornește de la un ansamblu de criterii, printre care, mai importante, sunt: locul ocupat și rolul îndeplinit de individ în sistemul relațiilor sociale; tipul de activitate dominantă; vârsta cronologică. Inteligența emoțională nu se reduce la o performanță academică „*ci implică o serie de comportamente/competențe afective, altele decât cele raționale, cum ar fi competența de a înțelege și de a stabili relații sociale*” [5, p.178].

Capacitatea copiilor de a-și recunoaște și exprima propriile emoții, de a și le stăpâni, de a le controla, de a înțelege și a răspunde emoțiilor altora reprezintă pași importanți în dezvoltarea emoțională a copilului. Prin exercițiu, răbdare, perseverență, inteligența emoțională poate fi învățată, iar „*copilăria și adolescența sunt ferestre de oportunitate pentru a forma obiceiurile emoționale esențiale care ne vor domina întreaga existență*”.

La fel de importantă în ecuația dezvoltării emoționale este încrederea în sine, convingerea că poate face ceea ce își propune, independența și responsabilitatea personală, sentimente care alimentează și susțin dorința naturală a copiilor de cunoaștere, explorare, descoperire.

Exprimarea și înțelegerea propriilor emoții și a emoțiilor celorlalți, de la emoțiile primare (bucurie, frică, mânie) la cele mai complexe (mândrie, rușine, vină) constituie competențe specifice domeniului emoțional. Copilul învață să le simtă, învață să le exprime și să le recunoască sau conștientizeze [6, p. 92].

Capacitatea de a acorda atenție emoțiilor lor, de a trăi sentimentele cu claritate și de a-și putea recupera din stările sufletești negative va avea o influență decisivă asupra sănătății mintale a elevilor, iar acest echilibru psihologic, la rândul său, este legat și în cele din urmă afectează performanța academică. Persoanele cu abilități emoționale limitate sunt mai susceptibile de a experimenta stres și dificultăți emoționale în timpul studiilor și, în consecință, vor beneficia mai mult de utilizarea abilităților emoționale adaptative care le permit să facă față acestor dificultăți. EI poate acționa ca un moderator al efectelor abilităților cognitive asupra performanței academice.

Inteligența emoțională a devenit o sarcină necesară în arena educațională și majoritatea părinților și profesorilor consideră stăpânirea acestor abilități o prioritate în dezvoltarea socio-emoțională și personală a copiilor. Cu toate acestea, există multe modalități de a urmări acest lucru și, din punctul nostru de vedere, este important să-i învățăm pe copii folosind programe de IE care includ și evidențiază în mod explicit abilitățile emoționale bazate pe capacitatea de a percepe, înțelege și regla emoțiile, așa cum este subliniat în modelul Mayer și Salovey. Predarea acestor abilități depinde de acordarea de prioritate practicii, instruirii și

perfecționării, și nu atât de instruirea verbală. Principalul lucru este să exersați și să exersați abilitățile emoționale, permițându-le să devină doar un răspuns adaptiv în plus în repertoriul natural al unei persoane [2, p. 15].

În **concluzie**, poate că contradicțiile și paradoxurile societăților ultramoderne nu pot fi rezolvate prin educarea emoțiilor la copii în școală, iar alte schimbări radicale în mediul nostru și în viața noastră sunt necesare, dar nu există nicio îndoială că secolul XXI va fi o epocă mai prietenoasă, mai stimulatorie pentru acei viitori cetățeni care au inteligență emoțională mai mare.

Dezvoltarea inteligenței emoționale a elevilor presupune a învăța să comunicăm cu copiii, **să ne bucurăm împreună de o dezvoltare armonioasă, astfel** devenind mai echilibrați emoțional, va crește și siguranța lor și încrederea în sine; curiozitatea lor își va găsi căi firești de exteriorizare, vor învăța cum să-și câștige independența și autenticitatea în gândire și comportament, își vor dezvolta capacitatea de a face alegeri responsabile.

Referințe:

1. ALBU, G. *În căutarea educației autentice*. Iași: Polirom, 2002, 208 p.
2. BRACKETT, M., MAYER, JD și WARNER, RM. *Inteligența emoțională și predicția de comportament*. În: *Personalitate și diferențe individuale*, nr. 36, 2004, p. 1387-1402.
3. BRACKETT, M., RIVERS, S.E., SHIFFMAN, S., LERNER N. & SALOVEY, P. Relaționând emoțional abilități de funcționare socială: o comparație a auto-raportului și a măsurilor de performanță ale inteligenței emoționale. În: *Journal of Personality and Social Psychology*, no. 91, 2006, p. 780-795.
4. COJOCARU-BOROZAN, M. *Tehnologia dezvoltării culturii emoționale*. Chișinău: UPS, 2012, 328 p.
5. GOLEMAN, D. *Inteligență emoțională*. București: Curtea Verde, 2008, 415 p.
6. SARTRE, J-P. *Psihologia emoției*. București: Univers enciclopedic gold, 2010, 120 p.
7. ȚURCANU, C. *Autocontrolul. Garanția unei vieți armonioase și pline de succes*. București: Editura RAM, 1997, 188 p.
8. VERNON, A. *Dezvoltarea inteligenței emoționale*. Educație rațional-emoțională. Ed. ASCR, București: Aramis, 182 p.
9. VINCENTIU, L. A. *SPSS pentru științele educației. Metodologia analizei datelor în cercetarea pedagogică*. Iași: Polirom, 2008, 348 p.

Date despre autor:

Olguța SANDALĂ, doctorandă, Școala doctorală „Științe ale educației”, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău; profesor, Liceul Tehnologic ”Sfântul Mucenic Sava”, Berca, Buzău, România.

E-mail: ust_olgota@yahoo.com

ORCID: 0009-0009-5709-4195

Prezentat la 01.03.2023